

Monety

– Zwierzęta Świata – Świstak –

nominał	20 zł
metal	925/1000 Ag
stempel	lustrzany
średnica	38,61 mm
masa	28,28 g
wielkość emisji (nakład)	60.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej. Pod orłem oznaczenie roku emisji: 2006, poniżej napis: ZŁ 20 ZŁ. Po bokach łap orła wizerunki flagi państwowej. U góry półkolem napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Z lewej strony wizerunek dorosłego świstaka stojącego na tylnych łapach. Z prawej strony wizerunki dwóch młodych świstaków na górskiej skale. W tle stylizowany wizerunek krajobrazu górskiego. U góry półkolem napis: ŚWISTAK - Marmota marmota.

Projektant awersu: *Ewa Tyc-Karpińska*
Projektant rewersu: *Andrzej Nowakowski*

nominał	2 zł
metal	stop CuAl5Zn5Sn1
stempel	zwykły
średnica	27,00 mm
masa	8,15 g
wielkość emisji (nakład)	1.400.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej. Pod orłem oznaczenie roku emisji: 2006, poniżej napis: ZŁ 2 ZŁ. Po bokach łap orła wizerunki flagi państwowej. U góry półkolem napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Z lewej strony wizerunek dorosłego świstaka stojącego na tylnych łapach. Z prawej strony wizerunek młodego świstaka, siedzącego na górskiej skale. W tle stylizowany wizerunek krajobrazu górskiego. U góry półkolem napis: ŚWISTAK - Marmota marmota.

Na boku: Ośmiokrotnie powtórzony napis: NBP, co drugi odwrócony o 180 stopni, rozdzielony gwiazdkami.

Projektant awersu: *Ewa Tyc-Karpińska*
Projektant rewersu: *Andrzej Nowakowski*

Monety zostały wyprodukowane w Mennicy Polskiej SA w Warszawie.

Skład i druk: Drukarnia NBP

W dniu 28 lutego 2006 r. Narodowy Bank Polski wprowadza do obiegu monety z serii „Zwierzęta Świata”. Są to monety przedstawiające świstaka, o nominalach:

- 20 zł – wykonana w srebrze stemplem lustrzanym,
- 2 zł – wykonana w stopie Nordic Gold stemplem zwykłym.

Celem serii jest zaprezentowanie gatunków zwierząt zagrożonych przez rozwijającą się cywilizację.

Świstak jest dużym gryzoniem zamieszkującym strefę hal w wysokich górach Europy. Najlicniejsza populacja świstaka zamieszkuje Alpy, bardzo niewielka Tatry. Ponadto występuje w Pirenejach, gdzie został przez człowieka introdukowany z Alp, oraz w rumuńskiej części Karpat, gdzie został reintrodukowany (ponownie wsiedlony po wyginięciu). W plejstocenie (epoce lodowcowej) świstaki zamieszkiwały duże obszary trawiastych nizin europejskich, ale po ustąpieniu lądolodu zasięg ich występowania ograniczył się do terenów wysokogórskich.

W rejonie alpejskim świstak jest nadal dość pospolity, natomiast w Tatrach, w Polsce i na Słowacji jest rzadki i zagrożony wymarciem. Świstak tatrzański stanowi odrębny podgatunek (Marmota marmota latirostris). Jest mniejszy od swojego alpejskiego krewniaka i różni się od niego pewnymi cechami budowy oraz zachowania. Nasze dorosłe świstaki mają około 50 cm długości, nie licząc 15-centymetrowego, czarno zakończonego ogona, żyją w małych grupach rodzinnych tworzących lokalne skupiska i należą do najrzadszych ssaków Polski. Ich populacja w całych Tatrach liczy około tysiąca osobników, z czego 1/5 żyje po polskiej stronie. Dlatego niełatwo jest je spotkać, natomiast znacznie łatwiej usłyszeć. Zaniepokojone wydają donośny, ostry gwizd ostrzegawczy.

Świstaki, będąc mieszkańcami wysokogórskich siedlisk (obszarów o ostrym klimacie odznaczającym się krótkim latem i mroźną, śnieżną zimą, o mało żyznych glebach i skąpej roślinności), prowadzą specyficzny tryb życia, który umożliwia im przetrwanie w takim środowisku. Większość roku (ponad 7 miesięcy) śpią grupowo w norach pod grubą warstwą śniegu. Obecność kilku osobników w norze, najczęściej rodziców z dziećmi, a także specyficzna pozycja, jaką przyjmują w czasie snu (zwijają się w kłębek), zapewnia im korzystne warunki termiczne i ułatwia utrzymanie stałej, wyższej od otoczenia temperatury ciała. Budzą się w maju i wygrzebują spod kilkumetrowej warstwy śniegu, który jeszcze zalega w wyższych partiach Tatr. Nie ustalono, co jest dla nich znakiem do rozpoczęcia aktywnego życia. Musi to być jednak sygnał wewnętrzny (zapewne głód), ponieważ w ich norze pod śniegiem nadal panuje taka sama temperatura i mrok. Wychodzą na powierzchnię wychudzone po wielomiesięcznej głodówce (ważą wtedy około 3 kg) i zaczynają intensywnie żerować w pobliżu nory, zjadając trawy i zioła rosnące w miejscach wolnych od śniegu.

Jeśli w norze zimuje kilka osobników dorosłych, to po obudzeniu rozchodzą się do nor letnich i przystępują do sezonu godowego, przypadającego na drugą dekadę maja. Po pięciodobniowej ciąży samica rodzi zwykle 2-5 młodych, czasem 7. Przez pierwsze 6 tygodni życia młode przebywają w norze intensywnie karmione przez matkę. Dopiero więc po około 40 dniach, w drugiej połowie lipca, można je zobaczyć i policzyć. Grupa rodzinna powiększa się zazwyczaj o 2-3 młode, ponieważ śmiertelność noworodków jest dość wysoka.

Główną czynnością świstaków jest żerowanie. Muszą bowiem zregenerować organizm po zimowym śnie, a samice także po wielkim wysiłku związanym z wykarmieniem potomstwa. Oprócz tego świstaki muszą zgromadzić pod skórą duży zapas sadła przed nadejściem zimy. Ich pokarmem jest niskokaloryczna, trudno przyswajalna i raczej skąpa w ich środowisku zielona masa traw i ziół. Dlatego świstaki wybierają do życia stoki południowe, południowo-wschodnie lub południowo-zachodnie. Są one pokryte najbujniejszą i najsmaczniejszą roślinnością, a ponadto stwarzają dogodne warunki do wylegiwania się na ciepłych gładziach i nietracenia energii na utrzymanie odpowiedniej temperatury ciała. Spokojne wylegiwanie się świstaków jest często zakłócanie przez drapieżniki. Stąd zwyczaj pełnienia „straży” przez te gryzonie – częstego lustrowania terenu i stawiania „słupkiem”, kiedy coś je zaniepokoi. Ich naturalnymi wrogami w Tatrach są lisy, a także rysie i orly.

Jednak najbardziej świstaki cierpią z powodu ludzi. Od najdawniejszych czasów świstacze sadło było cennym lekiem stosowanym w medycynie ludowej na przeziębienia, uporczywy kaszel, bóle reumatyczne i inne dolegliwości. Cennym i łatwym łupem świstaki stawały się we wrześniu, są bowiem wtedy najbardziej otluszczone (osiągając ciężar ponad 6 kg) i niezgrabnie się poruszają. Najchętniej leżą w jesiennym ciepłym słońcu do przełomu września i października, kiedy ostatecznie wchodzą do zimowych nor, wysłanych jeszcze latem suchym, miękkim sianem i zapadają w sen zimowy.

Teraz na świstaki w Tatrach już się nie poluje, ale człowiek jest nadal ich największym, choć nie zawsze świadomym tego, wrogiem. Rzesze turystów chodzących po szlakach w pobliżu ich kolonii niepokoją je, przerywają spokojne żerowanie i zmuszają do krycia się w norach. Narciarze jeżdżący do późnej wiosny po sztucznie naśnieżanych stokach zakłócają ich sen, pierwsze dni aktywności i rytuały godowe.

Obecnie do wymienionych zagrożeń dochodzą nowe, związane z postępującym globalnym ociepleniem. Świstaki, podobnie jak wszystkie hibernujące ssaki, dobrze przeżywają zimą, jeśli jest ona śnieżna. Gruba pokrywa śniegu gwarantuje im stałe warunki termiczne i świetlne oraz tłumi hałas, co jest niezbędne do niezakłóconego snu. Skutecznie utrudnia również dostęp drapieżnikom do bezbronych, śpiących zwierząt. Ciepłsze zimy sprawiają, że pokrywa śnieżna nie jest trwała, często zanika

w czasie zimy, a to oznacza dla hibernujących zwierząt przedwczesne budzenie się, często śmierć. Nie jest to jedyne zagrożenie dla tego gatunku wynikające z globalnego ocieplenia. Świstakom, zwierzętom wysokogórskim, udało się znaleźć swoje miejsce do życia w bardzo surowych warunkach. Tym samym nie musiały obawiać się konkurencji ze strony innych gatunków, nieprzystosowanych do życia w strefie górskich hal. Łagodniejszy klimat sprawia, że gatunki nizinne mogą osiedlać się w wyższych partiach gór, zajmując tereny użytkowane przez wysokogórskie zwierzęta i zjadając ich pokarm. Te z kolei nie mają już dokąd się przenieść, aby uciec przed konkurentami, i stają się pierwszymi ofiarami efektu cieplarnianego.

W Polsce świstak jest prawnie chroniony od drugiej połowy XIX wieku. Nie obroniło go to jednak przed kłusownictwem, okresowo bardzo intensywnym. Obecnie figuruje w Polskiej Czerwonej Księdze jako gatunek należący do kategorii zwierząt szczególnie zagrożonych. Korzystne dla świstaków jest to, że cała ich populacja zamieszkuje teren parku narodowego, gdzie wszelkie działania podporządkowane są ochronie przyrody: Tatrzański Park Narodowy zamknął kilka szlaków turystycznych, które przebiegały przez miejsca zasiedlone przez świstaki. W międzynarodowych uregulowaniach europejskich świstak, ze względu na dobre zachowaną populację alpejską, nie podlega ścisłej ochronie. Został jednak wymieniony w Konwencji Berneńskiej, która traktuje o ochronie gatunków europejskich.

*Prof. dr hab. Joanna Gliwicka
Muzeum i Instytut Zoologii PAN*

Wszystkie monety emitowane przez NBP są prawnym środkiem płatniczym w Polsce.